

51. Disidentu tehnoloģija

Mēdz būt dažādas sociālās tehnoloģijas – atziņu, metožu un paņēmieni kopas. Sociālo tehnoloģiju dažādību regulē komunikācijas atšķirības dažādos sabiedrības slāņos. Sabiedrība nav viendabīga, un tās socioloģiskajā atšifrējumā atklājās visdažādākie sociālie slāņi. Katram no tiem piemīt sava mentālā seja. Tāpēc katrs sabiedrības slānis izvēlās savu tehnoloģiju komunikācijā ar pārējiem sabiedrības slāņiem. Turklāt tā nav tukša iegriba, jo reālajā dzīvē komunikācijā ar katru sabiedrības slāni nākas izvēlēties attiecīgajam sabiedrības slānim vispiemērotāko (psiholoģiski vispiegļaimīgāko) tehnoloģiju.

Tā, piemēram, tas, kas der komunikācijā ar politisko eliti, neder komunikācijā ar radošo inteliģenci. Tas, kas der komunikācijā ar varas valdošo kliķi, neder komunikācijā ar varas opozīciju. Tas, kas der komunikācijā ar ļaužu visplašākajām masām, neder komunikācijā ar intelektuāļiem. Tāpēc zaigo sociālo tehnoloģiju specifiskie atzari. Viens no tādiem specifiskajiem atzariem ir disidentu tehnoloģija. Tā ir sastopama gan komunikācijā ar disidentiem, gan disidentu komunikācijā ar pārējiem.

Šajā esejā runa būs par disidentu tehnoloģiju komunikācijā ar pārējiem. Konkrēti - ar varas kliķi. Šādu ievirzi pamudināja viens ļoti neparasts notikums LR valdošās kliķes nesenajā sacepumā zinātkārajai publikai.

Notikums ir ļoti neparasts ne tikai LR mērogā. Tas ir ļoti neparasts un varbūt pat unikāls daudz plašākā mērogā. Tas ir notikums, kuram nevedās atcerēties precedentu pagātnē. Tā vien liekas, ka tas, kas nesen notika pie mums, nav noticis nekur un nekad. Vismaz izlasītajā vēsturiskajā literatūrā nav nācies sastapt līdzīgu gadījumu. Man tāds, piedodiet, nav zināms. Toties pārliecinoši zinu, ka šis notikums ir organiski vienots ar disidentu tehnoloģiju.

Notikums ir ne tikai neparasts, bet arī nevēlams, atbaidošs un pretīgs (odiozs). Katrā ziņā ar šizofrēnisku (prātu un dvēseli saskaldošu) piedevu. Mūsu politiskās varas hierarhijā otra augstākā amatpersona, parlamenta priekšsēdētāja, runā svinīgajā sanāksmē par godu LR neatkarības atjaunošanas 25.gadadienai Valsts prezidenta un citu prominentu personu klātbūtnē nolādēja valsts politisko iekārtu un tās autorus, kuru vairākums sēdēja zālē un klausījās sev adresētos lāstus. Tādējādi notika tas, kam nespēju atcerēties vēsturisko precedentu un kas praktiski nav iespējams citā valstī.

Nekādi nav ticams, ka Lielbritānijas premjerministrs karalienes, princešu un prinču, lordu un pēru, ministru un citu izcilu personu klātbūtnē kādā svētku pasākumā Bekingemas pilī var uzdrošināties rupji nolādēt valsti, tās dibinātājus, politisko sistēmu, ekonomiku, politiķus, biznesmeņus. Nekādi nav ticams, ka to pašu var uzdrošināties pastrādāt ASV viceprezidents Baltajā namā vai Kapitolijā prezidenta, senatoru, kongresmeņu, valdības locekļu un citu izcilu personu klātbūtnē. Respektīvi, nekādi nav ticams, ka kaut kas tāds varētu notikt jebkurā citā valstī. Bet, ja tomēr notiktu, tad tas tūlīt izvērstos kolosālā skandālā, vainīgais valsts līderis tiktu nekavējoties ar kaunu padzīts un varbūt pat izdarītu pašnāvību, opozīcija panāktu valdības atkāpšanos utt., u.tml.

Tas, ka pēc parlamenta priekšsēdētājas odiozās runas pie mums nekas nenotika, pirmkārt un galvenokārt liecina, ka viņa pateica taisnību. Turklāt sociumā tā ir tik autoritatīva taisnība, ka to šodien neuzdrošinās skaļi apšaubīt pat vislielākais nelietis no valdošās kliķes. Protams, tajā pašā laikā ir redzams, ka tauta mūsu varas gaņģos atkal ir sabīdījusi gandrīz vienīgi neliešus. Viņiem nenāk ne prātā aizstāvēt valsts godu un nostāties taisnības pusē. Šo kadru glēvās un savtīgi egoistiskās nelietības fantoms ir tik spēcīgs, ka viņi runu ne atbalstīja, ne nosodīja.

Taisnība ir drausmīga. Runā tika konstatēts, ka pēc 1990.gada 4.maija LR valda „padomju laika konformisti un kolaboracionisti”. Viņi „pārvērtās turīgos uzņēmējos”. Viņi „pirmām kārtām domāja par savas labklājības nodrošināšanu, nevis valsts un tautas interesēm”. Viņi „demokrātijas vietā Latvijā iesakņoja pseidodemokrātiju, bet džungļu ekonomiku uzdeva par brīvā tirgus ekonomiku, un diktēja visai sabiedrībai sev vien izdevīgus noteikumus”. Viņi „turpina apdraudēt valsts stratēģiskās intereses, slēdzot Latvijas drošībai bīstamus darījumus”.

Tika pateikts arī tas, ka „Latviju visvairāk apdraud alkatība un naudas kāre. Valsts pastāvēšanu tautas interesēs apdraud arī naudas ietekme uz politiskajām partijām un varu”.

Runa ir nevēlama, atbaidoša un pretīga izpausme tāpēc, ka pati runātāja nav labāka par „padomju laika konformistiem un kolaboracionistiem”. Prāta ziņā noteikti daudz aprobežotāka par „turīgajiem uzņēmējiem”, kuri bez relatīvi sakārtotām smadzenēm netiktu pie turības. „Prihvatizēšanai”, budžeta izzagšanai, shēmošanai, korupcijai, melošanai ir vajadzīgas attiecīgi ģenētiski tendētas smadzenes.

Ja runas autore būtu godīga un gudra dāma, tad viņa pēc runas būtu nekavējoties demonstratīvi atstājusi zāli un savu amatu. Tādējādi viņas runa kļūtu par apzināti organizētu efektīvu politisko akciju, ļoti piemērotā situācijā atklājot taisnību par LR. Tādai akcijai būtu fantastiska rezonanse.

Tāds sižets ir iespējams. Tādi sižeti ir bijuši Latvijā. Atceros, padomju laikā pat nācās būt aculieciniekam vairākiem notikumiem, kad kāds augsts priekšnieks vēl augstāku priekšnieku klātbūtnē no tribīnes pateica visu, ko viņš domā un pēc tam atstāja telpu, amatu un vīrišķīgi izcieta partijas sodu. Tiesa, tie nebija republikas (LPSR) līmeņa notikumi, bet gan rajona un pilsētas līmeņa notikumi. Dāmas runa ir valsts (LR) līmeņa notikums.

Šajā valsts līmeņa notikumā būtisks ir viens moments. Saeimas priekšsēdētājas vārdus nevar uzskatīt par viņas principālo idejisko pozīciju LR vērtējumā. Viņas runā sastopamā LR kritika ir riebīga pseidopatriotiska šņakstīšanās un nesmuka koķetēšana ar elektorāta kādu daļu. Ja tā būtu viņas principālā idejiskā pozīcija LR vērtējumā, tad par to būtu lietas kursā tikai viņas radi un draugi. Nekādā gadījumā viņas principālā idejiskā pozīcija neatspoguļotos kaut kādā oficiālā runā oficiālā pasākumā valsts līmenī.

Lieta ir tā, ka tāda principāla idejiskā pozīcija ir tipiska disidenta pozīcija. Disidenti nekad nevada valsti. Disidenti nekad nesēd parlamenta priekšsēdētāja krēslā. Disidents var savā zemē kļūt valsts vadītājs tikai pēc revolūcijas vai apvērsuma, gāžot pastāvošo varu un izveidojot jaunu valdību. Iespējami arī citi radikāli formāti varas maiņā, kā rezultātā attiecīgā zeme sāk pilnīgi jaunu dzīvi un jaunajā dzīvē ir svētīga vieta arī bijušajiem disidentiem. Piemēram, čehu slavenais disidents Vāclavs Havels kļuva valsts prezidents tikai pēc sociālisma sistēmas sabrukuma Austrumeiropā.

Disidentiem ir sava tehnoloģija. V.Havels bija īsts disidents un stingri ievēroja disidentu tehnoloģiju. Mūsu dāma ir pilnīgi pretēja kalibra radījums. Viņai ar disidentiem nav nekā kopēja. Viņas blondajā galviņā un melnajā sirdī viss ir kopējs ar reptiļiem, kurus viņa uzjautrināja minētajā pasākumā. Starp citu, tas arī ir iemesls, kāpēc pret dāmas runu atklāti nevērsās neviena tautas padibene, kurai bija adresēti viņas tvirtie vārdi. Šie reptiļi dāmā intuitīvi saskata savējo un klusi atbalsta viņas zemiskās manipulācijas ar taisnību par LR, jo tāda pseidopatriotiskā šņakstīšanās nekādā ziņā neapdraud neviena blēža omulīgo materiālo labklājību.

Disidenta jēdzienam pašlaik ir pretrunīga reputācija. Iemesli vairāki. Jēdziens ir cēlies no latīņu vārda „*dissidens*” – runāt pretī, nepiekrīst, iebilst. Viduslaikos par disidentiem apsaukāja reliģiskos atkritējus, kuri atsacījās pieņemt attiecīgajā zemē dominējošo ticību. Piemēram, Anglijā disidenti bija tie, kuri nepievienojās anglikāņu baznīcai. Katoliskajā Polijā disidenti bija pareizticīgie, protestanti.

Disidenta jēdziens kļuva samērā populārs pēc II Pasaules kara. Rietumu žurnālisti un politiķi par disidentiem sāka slavēt sociālistisko valstu drošminiekus, kuri atklāti vērsās pret pastāvošo iekārtu. Ne visiem drošminiekiem patika jēdziens „disidents”. Piemēram, V.Havelam un vairākiem PSRS drošminiekiem nepatika statuss „disidents”. Viņi sevi neuzskatīja par „atkritējiem”, bet savas tautas glābējiem no komunistu diktatūras.

Disidenta jēdziena pretrunīgo reputāciju veicina ne tikai tā etimoloģiskās saknes un reliģiskā prakse viduslaikos. Mūsdienās disidenta jēdziena reputāciju nelabvēlīgi ietekmē nepatīkama informācija. Aizvadītajos 25 gados ir atklāti padomju specdienestu milzīgie panākumi disidentu „fabricēšanā”. Atsevišķa netīksmīga tēma ir „perestroikas” gadu „disidenti”. Padomju specdienesti „uzpiārēja” daudzus „disidentus”, lai viņus izmantotu ziņu vākšanai, spiegošanai Rietumos utt. Disidenta fenomena reputāciju grauj arī tie gadījumi, kad kāds padomju laikā notiesātais huligāns pēcpadomju laikā iemanījās tēlot disidentu, jo esot sēdējis cietumā par cīņu

pret sociālistisko iekārtu. Teicami informēti amatvīri saka, ka starp pašmāju dzejnieciņiem tādi ir arī pēcpadomju Latvijā.

Disidenta fenomena pretrunīgā reputācija, saprotams, atsaucās uz jēdziena definīciju. Speciālajā literatūrā tiekamies ar dažādu pieeju. Taču pastāv arī kopīgs viedoklis.

Kopīga ir atziņa, ka disidents nav tas pats, kas revolucionārs. Nebūt nav tas pats, kas dumpinieks un terorists. Disidents nav arī tas, kuru var saukt par brīvdomātāju. Disidents neietilpst opozīcijā. Opozīcija vienmēr ir varas sistēmas organiska sastāvdaļa. Opozīcija piedāvā alternatīvas. Turpretī disidents nepiedāvā alternatīvas, bet pilnīgi noliedz pastāvošo varas sistēmu.

Disidents ir cilvēks, kurš nevardarbīgi pretojās valsts režīmam. Disidents ir citādi domājošs cilvēks sociāli politiskajos un morāles jautājumos. Disidentam nav pieņemama valstī pastāvošā politiskā sistēma. Disidents nevar samierināties ar valsts organizēto cilvēku socializāciju – izglītību, audzināšanu, ideoloģiju. Disidentu neapmierina valsts politika garīgajā kultūrā un masu komunikācijā. Tāpēc disidents izvēlās pasīvu konfrontāciju ar valsts sistēmu. Reāli viņš garīgi norobežojās no valsts. Disidents protestē cilvēciskās apziņas un sirdsapziņas līmenī. Var teikt – garīgi eksistenciālajā līmenī. Ne velti Josifs Brodskis skaidroja, ka īsts disidents nav klaigātājs. Īsts disidents nekad neklieds „Nost padomju varu!“. Īsta disidenta protests ir garīgs protests.

Lai protestētu, disidents lieto noteiktu sociālo tehnoloģiju – disidentu tehnoloģiju. Faktiski tā ir viena no visvienkāršākajām sociālajām tehnoloģijām. Tās pamatā ir tikai viens princips. Viss ir ļoti vienkārši. Lai sasniegtu t.s. disidentisko mērķi, disidentam ir konsekventi jāievēro tikai dotais vienīgais princips. Tas arī vienkārši skan - tikai vienā vārdā. Un šis vārds ir „NESADARBOTIES!“.

Īsts disidents nekad nesadarbojas ar valsti. Viņš kategoriski atsakās ieņemt valsts amatus, izstrādāt valstij projektus, piedalīties valsts organizētajā cilvēku socializācijā, masu komunikācijā, garīgās kultūras pasākumos. Ja disidents sadarbojas ar valsti, tad viņš kalpo valstij un nedrīkst sevi godāt par disidentu.

Mūsu parlamenta priekšsēdētājas runa ir nevēlama, atbaidoša un pretīga izpausme tāpēc, ka viņa sadarbojas ar valsti - kalpo valstij. Ja cilvēks kalpo valstij, tad viņam pret valsti ir jāizturās cienīgi un viņam ir jābūt lojālam pret valsti. Ja cilvēks kalpo valstij, tad viņam ir jāapzinās, ka katra valsts negācija attiecas arī uz viņu kā šīs valsts darbinieku. Arī viņš pats ir atbildīgs par katru valsts pieļauto kļūdu. Taču mūsu dāma ir tik nekaunīgi stulba, ka nesaprot savas rīcības idiotisko un noziedzīgo būtību. Kalpojot valstij, viņa norēķina valsti. Viņas divkosīgā izdarība ir riebīgs morālais noziegums.

Jau minēju, ka mūsu dāmas runa varēja kļūt apzināta politiskā akcija ar fantastisku rezonansi. Teicu, ka tāds sižets bija iespējams. Tādā gadījumā parlamenta priekšsēdētāja pēc runas demonstratīvi aizcirstu aiz sevis valsts visas durvis un kļūtu disidente.

Atkārtotju vēlreiz, bet ar nelielu precizējumu: tas bija teorētiski iespējams. Teorētiski ikviens cilvēks var būt disidents. Arī ūdensgalva. Taču disidents parasti ir noteiktas cilvēciskās kvalitātes pārstāvis. Pie tam ļoti ļoti augstas cilvēciskās kvalitātes pārstāvis.

Cilvēks nepiedzimst kā disidents. Saprotams, ģenētiskajam mantojumam ir noteikta atbalss. Cilvēks no saviem senčiem var ģenētiski mantot dumpīgu garu un filigrāni centrētu taisnības izjūtu. Tomēr disidenta ģenēzē izšķirošā loma acīmredzot būs cilvēka attīstības otram komponentam – kultūrai un visvairāk garīgajai kultūrai. Grūti ir iztēloties disidentu bez dziļas erudīcijas, bez dziļas filosofiskās, politiskās, sociālās, kulturoloģiskās, vēsturiskās, morāli tikumiskās, estētiskās izpratnes. Disidenti parasti ir ļoti nopietni domātāji, zinātnieki, mākslinieki, dažādu profesiju augsta līmeņa profesionāļi. Disidents vienmēr ir ļoti zinošs cilvēks. Tas ir loģiski. Lai konstruktīvi protestētu pret valsts iekārtu un politisko sistēmu, nepieciešamas ir plašas un vispusīgas zināšanas sintēzē ar stingru pašcieņu un garīgo neatkarību.

Cilvēks var izvēlēties disidenta likteni arī tad, ja viņš ir uzticami kalpojis savai valstij. Tas attiecas arī uz mūsu parlamenta priekšsēdētājas teorētiski iespējamo rīcību. Vēsturiskajā literatūrā ir lasīts par ļoti daudziem radikāliem pavērsieniem Anglijas, Francijas, Vācijas, Spānijas, Itālijas, Krievijas karavadoņu, zinātnieku, mākslinieku, aristokrātu, muižnieku,

buržuāzisko valstu ministru biogrāfijās, kad šīs personības atsakās sadarboties, piemēram, ar karali, ķeizaru, caru, fīreru, duči, valdību, atsakās komandēt armiju, atsakās ieņemt jebkādu valsts amatu un tas notiek saskaņā ar viņu principiāli idejisko pozīciju. Šīs pozīcijas vārdā viņi atsakās no spožas karjeras, lielas algas, augsta sabiedriskā stāvokļa, pilnā mērā apzinoties represiju iespējamību ne tikai pret sevi, bet arī pret ģimeni. Tāda visnotaļ apsveicama un cienījama perspektīva bija arī mūsu blondīnei no Bruņinieku nama.

Disidenta fenomens ir savdabīgs pārbaudījums valstij. Valsts var saviem amatiem iekārdināt cilvēkus ar viņiem piesolīto varu, slavu, naudu. Daudziem cilvēkiem un tajā skaitā potenciālajiem disidentiem ar to vien nepietiek. Viņi vēlas kalpot ne tikai valstij, bet vēlas kalpot arī noteiktām sociālajām idejām un politiskajiem mērķiem, noteiktiem ideāliem un vērtībām, noteiktai ekonomiskajai un humānistiskajai nākotnei. Tādiem cilvēkiem frāze „kalpot tautai, kalpot sabiedrībai” nav demagoģiska šļupstēšana.

Īstas valstis vienmēr korekti ņem vērā minēto ideālistisko orientāciju un necenšās prasti iekārdināt darbiniekus tikai ar varu, slavu, naudu. Taču valsts var neizturēt savdabīgo pārbaudījumu. Var atklāties, ka valsts kalpo tikai sabiedrībasniecīgai daļai. Tā savtīgi izmanto valsti, un valsts tam nepretojās. Un, lūk, tādās reizēs sāk pretoties atsevišķi valsts darbinieki, kļūstot par taisnības avotu un kļūstot par disidentiem. Jau centos paskaidrot, ka disidents protestē cilvēciskās apziņas un sirdsapziņas līmenī.

Īstās valstīs dara visu, lai nebūtu disidenti. Īstās valstīs augstu vērtē gudrus un godīgus profesionāļus jebkurā sfērā. Īsti valsts vadītāji bēdājas, ja tomēr kāds izcils cilvēks ir kļuvis disidents. Vēsturiskajā literatūrā ir daudz lasīts par monarhu un valsts vadītāju neapmierinātību, ja kāds kompetents ģenerālis, zinātnieks, diplomāts, ministrs, gubernators, gleznotājs, inženieris, ārsts, skolotājs, rakstnieks, dzejnieks, aktieris, režisors, politiķis ir kategoriski novērsies no valsts un atsakās turpmāk sadarboties ar valsti. Valstij tas ir liels zaudējums. Valsts var rūpīgi analizēt disidentisma iemeslus, vēloties noskaidrot, kāpēc cilvēks ir novests līdz nepieciešamībai nesadarboties ar valsti. Protams, tāda analīze notiek tikai tādā gadījumā, ja valsts stratēģiskā un taktiskā virzība ir koncentrēta attīstībai un nācījas uzplaukumam. Mēs ļoti labi zinām, ka tagad tā ir ne visās valstīs. Atsevišķas valstis var būt šķidras šļuras, kuras mīcās savā šķidrajā šļūrā bez jebkādas velmes attīstīties un uzplaukt.

Disidenta fenomens nav savdabīgs pārbaudījums tikai valstij. Tas tāpat ir savdabīgs pārbaudījums katram valsts pilsonim. Katrā cilvēkā ir tieksme pēc cilvēciskās pašcieņas, morālās skaidrības, gribas brīvības. Katrā cilvēkā ir tieksme darboties saskaņā ar cēliem ideāliem un cēliem mērķiem. Tajā pašā laikā katrā cilvēkā ir arī noslieksme plūst pa straumi, dzīvot melos, pakļauties pelēkai banalitātei un voluntāri uzspiestiem standartiem, izšķīst bezsejainā masā un Dieva atvēlēto mūžu dirnēt bez cēliem ideāliem un cēliem mērķiem. Katrā cilvēkā kāda no abām potenciēm parasti gūst virsroku. Viss ir atkarīgs no paša cilvēka. Tā nav skaista sentence, kurai tradicionāli netic nelabojams glēvulis. Tā ir dzīves patiesība.

Ņemot vērā Saeimas priekšsēdētājas izskaidroto taisnību par LR, loģisks ir nebūt retorisks jautājums: „Kāpēc pie mums nav disidentu?”. Vēlēšanās dzirdēt atbildi uz šo jautājumu ir pamatota. Pie mums faktiski vajadzētu būt disidentu jūrai, jo visus 25 gadus un arī tagad pie mums burbuļo noziegumu brīvība, nacionālās suverenitātes necieņa, valsts mīcās savā šķidrajā šļūrā bez jebkādas velmes attīstīties un uzplaukt.

Bet varbūt tomēr pie mums ir cilvēki, kuri atsakās sadarboties ar šķidro šļuru? Varbūt tomēr pie mums ir lieliski profesionāļi, kuru principiāli idejiskā pozīcija nekādi nesaskan ar valsts principiāli idejisko vakuumu?

Vēlos ticēt, ka pie mums aizvadītajos 25 gados ir bijuši disidenti. Vienīgi nav saprotams, kāpēc par viņiem neraksta žurnālisti, kā to savā laikā enerģiski darīja Rietumu mediju kadri. Žurnālistu profesionālais pienākums ir morāli atbalstīt tos, kuri domā par valsts un sabiedrības interesēm. Latvijas žurnālisti ir rakstījuši tikai par vienu disidentu, nokristot viņu par pirmo disidentu Baltijas valstīs. Tas bija 2003.gada februārī. Pirms tam un pēc tam mūsu medijos nav nācies lasīt par vietējiem disidentiem.

Droši var uzskatīt, ka disidenta fenomens ir savdabīgs pārbaudījums arī tautai. Tā esamība vai neesamība liecina par daudz ko labu vai sliktu tautas portretā. Disidenta fenomens liecina par taisnības izjūtu un taisnības autoritāti tautas ētosā - morāles ideālu, principu un vērtību kopumā. Disidenta fenomens liecina par gara aristokrātijas jeb verdziskas padevības īpatsvaru tautas mentalitātē. Disidenta fenomens liecina par izcilu personību īpatsvaru un lomu tautā. Disidenta fenomens liecina ne tikai par individuālā protesta iespējamību pret netaisnību, bet arī par nacionāli kolektīvā protesta iespējamību pret netaisnību. Mūsu reptiļi var droši gozēties saulītē. Latviešu tautas nacionāli kolektīvais protests pret valdošās kliķes sačurāto šķidro šļuru nav gaidāms. Tā vien liekas, ka latviešu tautai nekad nebūs interese sekmīgi tikties ar savdabīgo pārbaudījumu – disidenta fenomenu.